

Gylle skola
Borlänge kommun
781 81 Borlänge

2010-05-20
1 (22)
Dnr: 40-2009:1774

Kvalitetsgranskning av Gylle skola i Borlänge kommun

Skolinspektionens beslut

Skolinspektionen har genomfört en granskning av undervisningen i Gylle skola. Syftet har varit att bedöma kvaliteten i undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen gällande läsprocessen. Granskningen har omfattat skolornas årskurser 4-6. Skolinspektionen har granskat om:

- skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen i svenskämnet och i de naturorienterande ämnena
- skolan genomför undervisning i svenska och i de naturorienterande ämnena i sådana kommunikativa sammanhang som främjar elevernas kontinuerliga läsutveckling

I begreppet läsprocessen i undervisningen ingår i denna granskning att eleverna får möjlighet att läsa, tala, lyssna och skriva med syfte att utvecklas så långt som möjligt i sin läsutveckling. De kommunikativa sammanhangen handlar om att samtliga elever ges möjlighet att uttrycka sina reflektioner och erfarenheter av lästa texter i ett socialt sammanhang.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- skolans resultat i ämnet svenska följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektorn behöver vidta åtgärder så att:

- lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena
- skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionen följer upp de bedömningar som granskningen resulterat i. Senast inom tre månader från dagen för beslutet, dvs. den 20 augusti 2010, ska Gylle skola lämna en redovisning till Skolinspektionen i Stockholm. Redovisningen ska beskriva vad vilka åtgärder skolan vidtagit och en plan för det fortsatta arbetet.

Rektorn har tagit del av och givits möjlighet att lämna synpunkter på sakuppgifter i rapporten. Övriga skolrelaterade regelbrister som eventuellt framkommit vid granskningen har rapporterats muntligt till rektorn. Skolinspektionen kommer också att följa upp dessa regelbrister vid nästa tillsyn.

Skolinspektionens granskning av Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4 - 6 i Gylle skola i Borlänge kommun

Bakgrund

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen avseende läsprocessen för årskurserna 4-6. Granskningen har berört 31 skolor i 24 kommuner under perioden oktober till december 2009. Av de 31 skolorna är 27 kommunala och 4 fristående skolor. Gylle skola i Borlänge kommun ingår i denna granskning. Skolinspektionens övergripande iakttagelser och slutsatser från granskningens samtliga berörda skolor redovisas i Skolinspektionens rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Kvalitetsgranskningens syfte

Den här granskningen syftar till att undersöka om skolan främjar alla elevers läsutveckling genom att skolan använder läsprocessen aktivt i undervisningen. Granskningen ska också undersöka om eleverna får möjlighet att utvecklas i ett kommunikativt sammanhang – dvs. att eleverna får ge uttryck för sina reflektioner och erfarenheter av texter i ett socialt sammanhang. Brister i de berörda skolorna ska uppmärksammas så att skolorna kan förbättra undervisningen när det gäller läsprocessen, med högre målpuppfyllelse som följd.

Bakgrunden till denna granskning är att forskning och andra utvärderingar har pekat på försämringar över tid gällande läsprocessens del i undervisningen. De försämringar som framkommit handlar bland annat om hur undervisningen utformats. Dessutom har förutsättningarna för en undervisning av god kvalitet ifrågasatts. Slutligen har elevers resultat i relation till deras läsning blivit sämre.¹

Granskningens bedömningsområden presenteras nedan. Därefter redogörs för de bedömningar och iakttagelser som Skolinspektionen gjort av Gylle skola. Inledningsvis bedöms undervisningen i svenskämnet och därefter följer en bedömning av skolans undervisning i de naturorienterande ämnena. Samtliga områden och kriterier bedöms. I de fall där Skolinspektionen anser att åtgärder behöver vidtas från skolans sida framkommer detta i strecksatser under bedömningstexten. Skolinspektionens bedömningar grundar sig i författningsstöd såväl som forskningsstöd. Tillsammans utgör de under-

¹ För ytterligare bakgrund med tillhörande referenser, se Skolinspektionens övergripande rapport "Läsprocessen i svenska och naturorienterande ämnen, årskurs 4-6".

lag för hur skolan bör arbeta med läsprocessen i undervisningen. Det författnings- och forskningsstöd som granskningen vilar på återfinns som bilaga till detta beslut.

De bedömningar som Skolinspektionen har gjort utgår från analyser av olika dokument från skolan. Vidare har en enkät till de lärare som undervisar i svenska och naturorienterande ämnen i årskurs 4-6 använts. Två inspektörer har besökt skolan i fyra dagar och intervjuat rektorn/rektorer, lärare och elever. Dessutom har inspektörerna genomfört klassrumsobservationer. Besöket på Gylle skola gjordes den 5-9 oktober 2009.

Bedömningskriterier

Skolinspektionen bedömer undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån följande bedömningsområden och kriterier:

1. *Organisation av undervisningen:*
 - skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
 - skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna
2. *Bearbetning av och kommunikation kring texten:*
 - eleverna möter olika slags texter
 - texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
 - lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
 - eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen
 - varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms
3. *Miljö och förutsättningar för undervisningen:*
 - skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
 - skolans resultat i ämnet svenska och naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
 - lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Gylle skola

Gylle skola är belägen i Borlänge kommun. Skolan är med sina ca 800 elever en av Dalarnas största grundskolor och erbjuder undervisning under grundskolans alla år (F-9). Skolan har ett stort upptagningsområde och mellan år 6 och 7 tillkommer även elever från andra skolor. Skolan är organiserad i arbetslag och de aktuella årskurserna (åk 4-6) faller under två olika arbetslag – "Valhall" (åk 3-5) och "Mellan" (åk 6). Undervisningen sker dock årskursvis i de berörda åldrarna.

Läsprocessen i svenska

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Undervisning i helklass och enskilt arbete dominerar inom svenskämnet. Återkommande inslag av enskilt arbete är generellt något som möjliggör en individanpassning, dock verkar det enskilda arbetet med svenska på skolan vara relativt styrt. Grupparbete är mindre vanligt och sammantaget visar granskningen att organisationen av undervisningen inte bidrar till att skapa en miljö där en utveckling av språket sker i ett socialt samspel.

Elevernas möjlighet att påverka planeringen av undervisningen förefaller också vara begränsad. Trots att det finns en viss möjlighet att påverka innehållet och utformning av arbetet, t.ex. i valet av skönlitterära böcker, förefaller eleverna inte vara delaktiga i någon större omfattning när det gäller utformningen av lektioner. Skolinspektionen bedömer därför att åtgärder i syfte att säkerställa elevernas deltagande i organiseringen och genomförandet av undervisningen bör genomföras.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar undervisningen så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete
- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Undervisningen i svenska på Gylle skola bedrivs till övervägande del i helklass och genom att eleverna arbetar enskilt. När det gäller arbetet i helklass består detta av högläsning eller av gemensamma genomgångar, vilka ofta följs av enskilt arbete i någon form. Arbetet en och en består av läsning samt av arbete med olika uppgifter, exempel-

vis läser eleverna ofta i en bok som de själva valt. Även om elever likväl som lärare säger att också grupparbete förekommer verkar det vara en mer ovanlig arbetsform inom svenskundervisningen.

En stor andel av lektionerna utgörs av enskilt arbete med bestämda uppgifter, vilka möjliggör en anpassning till olika elevers arbetstakt, men inte när det gäller själva innehållet. Elevernas delaktighet i planeringen av undervisningen är begränsad.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att eleverna får möta olika sorters texter och att ett flertal texttyper läses inom ramen för undervisningen. I arbetet med läsprocessen är skönlitteratur och läromedlet i läsförståelse de vanligast förekommande texterna.

Eleverna får även välja egna skönlitterära böcker och lärare och bibliotekspersonal är behjälpliga för att dessa inte ska bli för svåra. Det förekommer även att nivåindelade läromedel används. Skolinspektionen bedömer att skolan arbetar med att anpassa texter till elevernas behov på skolan, men att det finns möjligheter att utveckla ett mer aktivt arbetssätt rörande detta område.

Lärarna arbetar med att skapa förförståelse inför läsning och med bearbetning och kommunikation av texter sker på olika sätt. Trots detta bedömer Skolinspektionen att detta arbete behöver utvecklas. När det gäller att skapa förförståelse för de texter som läses visar granskningen att det saknas ett utvecklat arbetssätt på skolan. I bearbetning av text fokuserar denna på innehållet, och det sker ett mer begränsat arbete med att bearbeta olika texters struktur. Eleverna ges även möjlighet att kommunicera runt de texter som de läser, men levande diskussioner och en mer utvecklad dialog i anslutning till de texter som läses är inte vanligt i undervisningen. Allra tydligast är avsaknaden av samtal rörande textens struktur och elevernas upplevelser av texten.

Skolinspektionen bedömer följaktligen att skolan behöver förbättra sitt arbete med att utveckla elevernas förförståelse samt arbetet med bearbetning och kommunikation av text.

I skolan finns en tydlig fokusering på utvärdering av elevernas läsning genom särskilda tester. Dessutom spelar direkt feedback från undervisande lärare och utvecklingssamtal en viss roll. En tydlig form för utvärdering av läsprocessen för alla elever saknas dock på skolan, och utvärderings- och bedömningsarbetet är riktat mot de svagare eleverna. Skolinspektionen menar därför att detta bör betraktas som ett utvecklingsområde.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionens iakttagelser

Granskningen visar att eleverna får använda olika slags texter i svenskundervisningen (läromedel, nyhets- och faktatexter, dikter, skönlitteratur och internettexter nämndes i intervjuerna). Dock verkar skönlitteratur och texter i läsförståelseboken som används på skolan var de vanligast förekommande texterna inom ämnet. Elevproducerade texter används inte på ett aktivt sätt i undervisningen, annat än som goda exempel på hur en viss uppgift kan lösas. Läsning av skönlitterära böcker är ett av få tillfällen då eleverna uttryckligen får välja vilka texter de ska läsa, även om detta också förekommer när det gäller nyhetstexter. I övrigt verkar dock eleverna inte få vara med och välja vilka texter de ska läsa. När det gäller anpassningen av texter till elevernas förmåga är lärare likväl som skolbibliotekets bibliotekspersonal aktiva för att vägleda eleverna i deras val av böcker. Elevernas upplevelser inte heller att de texter som läses är för svåra, men inte heller för lätta. Dessutom menar flera lärare att många elever känner om en text är för svår för dem – ett undantag är dock texter som eleverna själva får söka efter på internet, vilka ofta blir för svåra om det inte ges tillräcklig vägledning. Emellertid är det oklart om man på ett aktivt sätt utmanar eleverna i deras läsning genom att välja mer krävande litteratur. Exempelvis får alla läsa samma texter i arbetet med läsförståelseboken. Dock används även andra läromedel, där eleverna får läsa graderade texter och där varje individ successivt ställas inför allt svårare texter.

Läsningen av texter inom svenskundervisningen sker framförallt i tre olika former – genom högläsning i helklass, tyst läsning individuellt eller läsning i hemmet. Dock verkar det inte förekomma någon läsning i grupp inom ramen för svenskundervisningen.

När det gäller att skapa förförståelse för de texter som läses betonar undervisande lärare vikten av att gå igenom svåra ord, sätta de lästa texterna i ett sammanhang, diskutera texten utifrån olika gestaltungsformer etc. och ger även exempel på hur dessa metoder används. Elevernas upplevelser av svenskundervisningen, samt observationer av lektioner, visar dock att arbetet med att skapa förförståelse för lästa texter är begränsat – exempelvis verkar det sällan föras någon inledande diskussion om texten som sådan, d.v.s. vilken typ av text det handlar om, vilka eventuella svårigheter eleverna kan stöta på i sin läsning etc.

Under bearbetningen av lästa texter står innehållet i fokus. Såväl intervjuer som observationer visar att eleverna på olika sätt får bearbeta det som de läst genom att diskutera muntligt eller genom att svara på frågor skriftligt. Det tydligaste exemplet på detta är arbetet med det läromedel för läsförståelse som används på skolan, där eleverna efter att de läst en text får svara på frågor som låter dem sammanfatta innehållet, identifiera

huvudbudskap och även göra vissa generaliseringar och dra slutsatser. Eleverna får dock svara på dessa frågor enskilt, och med litet stöd av läraren. Även om arbetet med läsförståelseboken inbegriper att eleverna får bekanta sig med textgenrer och de särdrag som olika texttyper har förs ingen direkt diskussion om textens syfte eller vilka mottagare den är ämnad för. När det gäller kommunikationen runt det lästa säger eleverna att de får uttrycka sig rörande den aktuella texten i både muntlig (diskussioner) och skriftlig (t.ex. recensioner av skönlitteratur) form. Dessutom visar observationerna att det åtminstone i vissa fall förekommer att eleverna får använda sig av alternativa uttrycksformer under textbearbetningen. Dock visar inte resultaten från granskningen att en dialog rörande textens innehåll och struktur, eller tydlig respons på elevernas tankar runt en viss text, är ett framträdande inslag i svenskundervisningen. Ett exempel på detta är att elevernas läsupplevelser vad det gäller skönlitteratur framförallt görs på egen hand och att de därmed inte får något stöd i tolkningen av det lästa. Att eleverna ofta läser olika böcker leder också till att möjligheten till diskussion i grupp minskar och att de därmed inte stimuleras till att gemensamt dra slutsatser och relatera till tidigare upplevelser och erfarenheter.

Svenskundervisningen inom skolan förefaller också sakna ett medvetet arbetssätt rörande olika lässtrategier, och när det gäller att ge kännedom om olika texttyperns karaktär. Flera lärare påpekar visserligen vikten av att eleverna känner till olika sätt att läsa och olika texttyper. Även om eleverna känner till olika genrer har de dock svårt att beskriva vad som karaktäriserar dessa. Det mest framträdande sättet att undervisa om detta område är att arbeta med den speciella läsförståelsebok som används på skolan. Denna bok presenterar olika textgenrer och främjar, genom de olika frågetyper som kopplas till texterna, olika sätt att läsa en text. Avsaknaden av en konkret diskussion om olika lässtrategier och genrer visar dock att lässtrategier och textrörlighet inte är något som eleverna är vana vid att arbeta med på ett aktivt sätt. Elevernas upplevelser av svenskundervisningen tyder inte heller på att de får föra hypotetiska och värderande resonemang om lästa texter i någon större utsträckning.

När det gäller bedömningen av elevernas resultat i svenska och uppföljningen av dessa finns inom skolan en tydlig fokusering på att via en rad olika tester identifiera de elever som har svårigheter. Dessa tester genomfördes av en särskild lärare med ansvar för området. Lärarna påpekade dock att resultaten sällan diskuterades aktivt med eleverna. Dessutom beskrev flera lärare hur man i arbetet med det läromedel som används i läsförståelse kan tydliggöra för eleverna hur väl de presterar. Enligt lärarna gör graderingen av de olika uppgifterna i den aktuella boken det tydligt för eleverna på vilken nivå de ligger. Någon lärare nämnde även att resultaten diskuterades muntligt med eleverna. Eleverna själva var medvetna om en rad olika utvärderingsmetoder – lästester, utvecklingssamtal, samt direkt återkoppling nämndes som exempel på dessa under granskningens intervjuer. Hur de skulle förbättra sin läsförmåga hade eleverna emellertid svårt beskriva och de upplevde inte att de fått tydlig vägledning i detta arbete. Varken elever eller lärare nämner IUP som exempel på stöd för elevens lärande, trots att de innehåller information om elevernas läsning.

Miljö och förutsättningar för undervisningen*Skolinspektionens bedömning*

Den fysiska miljön på skolan utgör ett tydligt stöd för läsprocessen. Ett exempel på detta är tillgången till ett bemannat bibliotek, vilket används flitigt inom ramen för svenskundervisningen.

Skolinspektionen bedömer att rektor för att kunna utvärdera undervisningen, med inriktning mot läsprocessen, behöver ta ett ökat ansvar för att elevernas resultat följs upp och utvärderas på skolnivå.

Granskningen tyder även på att det pedagogiska stödet från ledningen gällande arbetet med läsprocessen har vissa brister. Behov av fortbildning och en avsaknad av pedagogiska samtal lärare emellan är exempel på områden där brister finns. Skolinspektionen bedömer således att åtgärder bör vidtas för att ge lärarna större möjligheter till kompetensutveckling och samverkan.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i ämnet svenska med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans resultat i ämnet svenska följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionens iakttagelser

Den fysiska miljön på skolan erbjuder ett gott stöd för undervisningen. Exempelvis uttrycker såväl lärare som elever en mycket positiv syn på skolans bibliotek och användningen av detta i svenskundervisningen. Bibliotekarierna ses även som en mycket bra resurs vid val av skönlitterära böcker för elevernas egen läsning.

Granskningen visar dock att stödet för lärarnas arbete inom ämnet svenska och den pedagogiska utvecklingen av undervisningen är bristfällig. Enligt lärarna saknas såväl ett levande pedagogiskt samtal som ett organiserat samarbete. Dessutom är behovet av fortbildning inom elevers läsutveckling stort. Dock är det tydligt att det inom de olika arbetslagen finns en ambition att utveckla detta område samt idéer rörande hur detta kan göras. Denna bild stöds även av skolans rektor som dessutom menar att det arbete som bedrivits inom skolan rörande läsning och ökad målorientering inte fått något genomslag i de högre årskurserna.

Utvärdering och uppföljning av skolans resultat görs på en rad olika sätt – exempelvis genom återkommande tester av elevernas förmåga att läsa. När det gäller lärarnas självutvärdering menar de flesta att detta är något som framförallt sker under arbetets gång genom enskilda lärare bedömer hur väl en viss undervisningsform fungerar i klassrummet etc. Någon standardiserad form för utvärdering av svenskundervisningen förekommer dock inte på den skolan, vilket även bekräftades av rektorn. Dock finns det en tanke att använda IUP som ett tydligt instrument för utvärdering av arbetet. Dessutom bekräftade rektor att mycket av uppföljnings- och bedömningsarbetet riktats mot svagare elever. Ytterligare en fråga som lyfts fram av lärare likväl som skolläda är att det saknas ett tydligt system för överlämning och samordning mellan år 4-6 och de högre årskurserna. En del av detta problem sades vara att det saknades en rektor med ett övergripande ansvar för skolans alla åldrar och att det därmed har skapats "flera skolor i skolan". Ytterligare en del av problemet verkar vara att skolan får ta emot många elever inför högstadiet, vilket skapar vissa problem med uppföljning och utvärdering.

Läsprocessen i naturorienterande ämnen

Organisation av undervisningen

Skolinspektionens bedömning

Grupp- och pararbete är en central del av undervisningen i de naturorienterande ämnena, vilket ger eleverna möjligheter till att kommunicera och samarbeta. I vissa fall arbetar undervisande lärare också aktivt med att ta tillvara elevernas egna tankar och funderingar i anslutning till det aktuella ämnesområdet, vilket är mycket positivt.

Trots att det förekommer en viss individanpassning och att det ges visst utrymme för elever att utföra olika uppgifter på ett eget sätt, är elevernas delaktighet i organiseringen av undervisningen begränsad. Något utrymme för eleverna att påverka planeringen tycks inte heller finnas i någon större utsträckning. Skolinspektionen bedömer att elevdelaktighet är ett område där det finns brister och stora utvecklingsmöjligheter.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolan organiserar och genomför undervisningen i samverkan med eleverna

Skolinspektionens iakttagelser

Granskningen av skolans undervisning i naturorienterande ämnen (vilken delvis inkluderar observationer av lektioner i teknik) visar att organisationen av undervisningen skiljer sig mellan olika årskurser och lärarlag. Elevernas beskrivning av undervis-

ningen tyder på att två olika arbetsformer dominerar – dels lektioner där läsning av texter i helklass kombineras med bearbetning enskilt eller i grupp, och dels lektioner där undervisningen i huvudsak bedrivs i form av gemensam genomgång följt av laborationer/experiment eller andra praktiska övningar. Alla lärare betonar dock att grupparbete är en central del av undervisningen inom de naturorienterande ämnena och att lektionerna oftast består av en kombination av genomgång i helklass och grupparbete.

Grupparbeten är den centrala arbetsformen inom dessa ämnen och dessutom visar lärarna en ambition att bygga vidare på elevernas frågor och kommentarer, även om detta verkar vara tydligare under vissa lektioner/ämnen än andra. Trots att arbetsuppgifterna tillåter eleverna att arbeta i sin egen takt tycks elevernas delaktighet i att forma själva genomförandet av undervisningen vara begränsat. Granskningen visar inte heller att det finns något utrymme för eleverna att påverka organiseringen av undervisningen.

Bearbetning av och kommunikation kring texten

Skolinspektionens bedömning

När det gäller förekomsten av textläsning visar skolinspektionens granskning att eleverna får läsa texter inom vissa delar av undervisningen i de naturorienterande ämnena men inte inom andra områden, vilka istället domineras av laborationer och experiment. Det senare verkar framförallt gälla undervisningen i kemi/fysik. I den mån texter förekommer i undervisningen i de naturorienterande ämnena är det framförallt i form av lärobokstexter och instruktioner till laborationer, experiment och övningar. Individanpassning av de texter som används tycks inte heller förekomma i någon nämnvärd utsträckning. Enligt skolinspektionens bedömning bör därför åtgärder vidtas för att säkerställa att eleverna möter olika slags texter inom undervisningen i de naturorienterande ämnena och att dessa anpassas till varje elevs utvecklingsnivå.

Det finns ett arbete med att skapa en förförståelse för det som behandlas i undervisningen. Då läsningen av texter är begränsat inom flera av de naturorienterande ämnena tycks detta arbete dock vara kopplat till lektionerna som sådana och inte direkt till lästa texter. I de fall texter används i undervisningen verkar en bearbetning av dessa ske, men bearbetning av texter ingår inte som en tydlig del i undervisningen i de naturorienterande ämnena. Aktivt arbete med att låta eleverna kommunicera med varandra runt lästa texter är följaktligen inte heller en framträdande del av undervisningen i dessa ämnen. Skolinspektionen bedömer således att läsning av text bör ingå som en del i undervisningen i de naturorienterande ämnena och att arbetet med förförståelse, bearbetning och kommunikation av text bör förbättras.

Även om en viss bedömning av elevernas utveckling i de naturorienterande ämnena görs, förfaller inte denna bedömning ske utifrån kursplanernas mål för respektive

naturorienterande ämne. Skolan upprättar inte heller IUP med skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- eleverna möter olika slags texter
- texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå
- lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten
- eleverna bearbetar och kommunicerar kring texter i undervisningen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

- lärarna upprättar skriftliga omdömen i de naturorienterande ämnena

Skolinspektionens iakttagelser

Förekomsten av regelrätt läsning i undervisningen i de naturorienterande ämnena varierar mellan olika delämnena och lärare. Flera lärare påpekar att undervisningen i naturorienterande ämnen ofta ser olika ut beroende på enskilda ämnens karaktär. Undervisningen inom fysik/kemi, vilken beskrivs som mer laborativt inriktad, skiljer sig exempelvis från den i biologi, där regelrätt textläsning sägs spela en större roll. Under de lektionspass som observerades under granskningen (fysik- och tekniklektioner) spelade läsningen, med undantag för läsning av instruktioner och ritningar, en mycket liten roll.

De olika texter som förekommer inom ramen för undervisningen i de naturorienterande ämnena är framförallt läroböcker, kopior av olika faktatexter, samt bilder i kombination med bildtexter. Dessutom används skriftliga instruktioner till vissa experiment, laborationer och övningar. Elevproducerade texter förekommer dock mycket sparsamt – ett undantag är elevernas egna ritningar, vilka används på ett aktivt sätt inom vissa ämnen. Bortsett från arbete med "egen fördjupning" får eleverna inte välja egna texter inom ramen för de naturorienterande ämnena. I detta arbete förekommer dock att eleverna får söka information på internet – något som emellertid ses som problematiskt av undervisande lärare, då det är svårt att hitta texter på en acceptabel nivå. Frånskillt att vissa lärare säger att de ger elever möjlighet att få fördjupa sig i populärvetenskapliga texter verkar någon individanpassning av texter inte vara ett vanligt inslag.

En del elever beskriver hur lektioner ofta inleds med gemensam läsning av text från OH eller lärobok, medan andra i huvudsak ser naturorienterande ämnen som ett om-

råde där experiment och laborationer står i centrum och där läsning förekommer i mycket begränsad utsträckning. De undervisande lärare som använder sig av texter under lektionerna menar även att gemensam högläsning är den bästa formen av läsning, då den ger utrymme för att stanna upp och bemöta frågor om det lästa. Dock säger flera lärare att eleverna även läser texter enskilt under inläsning till egna projektarbeten. En anledning till att texter används sparsamt inom undervisningen i naturorienterande ämnen är även att många elever har bristande läsförmåga, vilket gör att de har svårt att tillgodogöra sig innehållet. Under de observerade lektioner där läsning förekom (i form av instruktioner) genomfördes själva läsningen dock i grupp med en tydlig koppling till en uppgift. Dessutom förekom det att läraren tillsammans med elever läste de aktuella texterna.

De lärare som undervisar i naturorienterande ämnen på skolan har en ambition att skapa en tydlig förståelse inför varje lektion; oavsett om läsning ingår som ett aktivt led i undervisningen eller inte. Att på ett tydligt sätt gå igenom centrala ord och begrepp beskrivs även som en mycket viktig del av detta arbete. Dessutom menar lärarna att det är viktigt använda olika gestaltsformer (bild, film, dramatisering etc.) för att skapa förståelse för arbetet på lektionerna, och hur betydelsefullt det är att på ett tydligt sätt klargöra målet med varje lektion och följa upp detta vid lektionens slut. Flera av dessa strategier för att skapa förståelse återkommer även i elevernas beskrivningar av hur de upplever lektionerna i de naturorienterande ämnena. Varken intervjuer eller observationer visar dock att man i arbetet med att skapa förståelse på ett aktivt sätt knyter an till elevernas egna erfarenheter och intressen, eller specifik till lästa texter.

Att användningen av texter i undervisningen i de naturorienterande ämnena verkar vara begränsat framgår även när det gäller bearbetningen av undervisningsinnehållet, och i arbetet med att utveckla elevers lässtrategier och textrörlighet. Dock beskriver de elever och lärare som ser textarbete som en del av undervisningen inom de naturorienterande ämnena även en bearbetning av det lästa - skrivande, tecknande och dramatisering nämns alla som exempel på gestaltsformer som används i detta arbete. Någon mer aktiv bearbetning av texten, i syfte att utveckla elevernas förmåga att sammanfatta och identifiera huvudbudskapet i texter, samt att generalisera och dra slutsatser utifrån det lästa, är dock sparsamt förekommande. Bortsett från att vissa undervisande lärare har diskussioner med eleverna om hur instruktioner och ritningar bör se ut, samt vilket syfte dessa texttyper fyller, verkar det inte heller förekomma någon bearbetning av texterna med målsättningen att medvetandegöra eleverna om texternas struktur. Trots att resultatet av experiment och laborationer även redovisas i skriftlig form är muntlig bearbetning av innehållet i undervisningen den dominerande formen. Generellt tycks det även som om både undervisande lärare och elever betraktar arbetet med olika lässtrategier och texttyper som något som hör till svenskundervisningen snarare än till arbetet inom naturorienterande ämnen. Detsamma går att säga om synen på textrörlighet. Exempelvis ser eleverna utrymmet för att koppla undervisningsinnehållet till egna erfarenheter som mycket större inom svenska än inom naturorienterande ämnen.

Enligt lärarna är bedömning och utvärdering inom de naturorienterande ämnena något som sker i nära anknytning till undervisningen och i informell form. Dessutom finns inga upprättade skriftliga omdömen rörande de naturorienterande ämnena. Generellt sett har eleverna inte heller någon klar uppfattning rörande hur de bedöms inom de naturorienterande ämnena. Några lärare betonade dessutom att många elever i de aktuella årskurserna inte har någon tydlig bild av olika ämnen, vilket gör det svårare med ämnesspecifik återkoppling, medan andra menar att det är viktigt att tydliggöra målet med och sammanhanget runt en viss aktivitet för eleverna och att på ett tydligare sätt föra in "skolord" i undervisningen.

Miljö och förutsättningar för undervisningen

Skolinspektionens bedömning

När det gäller de fysiska förutsättningarna visar granskningen att skolbiblioteket används i mycket begränsad utsträckning inom ramen för de naturorienterande ämnena, vilket möjligen kan förklaras av ett begränsat utbud av faktaböcker. Då mötet med olika texter är viktigt inom alla ämnesområden är det skolinspektionens uppfattning att detta bör åtgärdas.

Skolinspektionen bedömer vidare att rektor bör ansvara för att skolans resultat följs upp i samtliga naturorienterande ämnen.

Granskningen visar även att det finns tydliga svagheter i det organisatoriska stödet för undervisningen. Till exempel är förekomsten av pedagogiska samtal mycket begränsad och stödet från skolledningen svagt. Skolinspektionen bedömer därför att åtgärder måste vidtas för att ge lärarna möjlighet till kompetensutveckling och samverkan.

Dessutom saknar flera lärare formell kompetens att undervisa i naturorienterande ämnen.

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna behöver genomföra åtgärder för att höja undervisningskvaliteten i de naturorienterande ämnena med inriktning mot läsprocessen så att:

- skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen
- skolans resultat i naturorienterande ämnen följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen
- lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen

Skolinspektionen bedömer att skolan uppvisar regelbrister och att rektor behöver vidta åtgärder så att:

-skolans pedagogiska personal har utbildning för den undervisning de i huvudsak bedriver

Skolinspektionens iakttagelser

Även om skolans bibliotek beskrivs i positiva ordalag av såväl lärare som elever förefaller det vara så att denna resurs framförallt utnyttjas inom svenskundervisningen. Det enda tillfälle eleverna använder biblioteket aktivt inom de naturorienterande ämnena är vid arbete med s.k. egen fördjupning. Lärarnas bild av biblioteket är att det framförallt är inriktat på skönlitteratur och att utbudet av faktaböcker rörande de naturorienterande ämnena är begränsat. De tekniska förutsättningarna för att bedriva undervisning inom de naturorienterande ämnena (vilket i den aktuella granskningen inkluderar teknik) är dock goda – under en av de observerade lektionerna användes exempelvis datorer som ett aktivt led i undervisningen.

Skolan gör inte någon uppföljning av elevernas resultat inom de naturorienterande ämnena. Dock verkar införandet av ett nytt dokumentationssystem göra att det håller på att utvecklas former för sådant arbete.

Vissa lärare menar att detta är ovanligt med pedagogiska samtal och stöd från ledningen inom de naturorienterande ämnena, och att skolledningen har begränsad kunskap om hur undervisningen bedrivs. Flera av de undervisande lärarna har inte heller någon formell kompetens att undervisa i naturorienterande ämnen. En anledning till detta kan vara att många lärare med en nyare utbildning tvingats anpassa sig till en äldre organisationsform.

I ärendets handläggning har utredarna Andreas Dahlkvist och Kristina Dhenstrand samt undervisningsrådet Marita Bergman deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Bertil Karlhager
Enhetschef

Lena Stadler
Utredare

Kopia till: Borlänge kommun

Bilaga 1

Bedömningsunderlag

Den konkreta granskningen och de beslut som Skolinspektionen har fattat utgår från tre bedömningsområden med fokus på läsprocessen: *skolans organisation av undervisningen, skolans bearbetning av och kommunikation kring texten* samt *skolans miljö och förutsättningar för undervisningen*. Dessa kommer från författningstexter och aktuell forskning samt Skolverkets tidigare granskning av läs- och skrivprocessen. Inom de tre områdena har sedan ett antal bedömningskriterier fastställts från Skolinspektionens sida och utgjort grunden för de skolbeslut som formulerats för de 31 skolor som ingått i granskningen.

Skolans organisation av undervisningen

För att bedöma skolans organisation av undervisningen i svenska och naturorienterande ämnen utifrån fokus på läsprocessen har Skolinspektionen utgått från två kriterier. Det första handlar om att *undervisningen ska organiseras så att eleverna ges möjlighet till kommunikation och samarbete*. Alla elever ska, enligt författningstext, "få rika möjligheter att samtala, läsa och skriva för att utveckla och få tilltro till sin språkliga förmåga". En viktig aspekt är att språket utvecklas i ett socialt samspel med andra.² Utifrån forskning utgår kriteriet från vikten av en så kallad flerstämmig språkmiljö – det vill säga att alla elevers röster ska göras hörda i tal och skrift.³ En aktiv lärare skapar möjligheter till kommunikation och samverkan mellan lärare och elever samt mellan eleverna. Exempel på detta är att eleverna får arbeta i olika gruppkonstellationer. När en ny text ska läsas är det viktigt att eleverna får göra detta på olika sätt, genom läsning i helklass, grupp/par, genom såväl högläsning som tyst läsning.⁴

Det andra kriteriet handlar om att *undervisningen organiseras och genomförs i samverkan med eleverna*. Bedömningsstödet för detta är att läraren ska utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inlärn timer samt i undervisningen utgå från varje individs erfarenheter och tänkande. Enligt skollagen ska alla i skolan verka för att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig, ska omfatta alla elever.⁵ Elevers motivation till vidare läsning ökar om de ges möjlighet att välja egna texter.⁶

Skolans bearbetning av och kommunikation kring texten

Bedömningsområdet skolans bearbetning av och kommunikation kring texten är granskningens kärna och innehåller flera av de kriterier som fokuserar på undervis-

² Lpo 94, Kursplanen i svenska.

³ Dysthe (1996).

⁴ Se Dysthe (1996), Liberg (1993), Liberg (1996), Liberg (2006), Wiksten Folkeryd - af Geijerstam - Edling (2006).

⁵ Lpo 94, 2.2

⁶ se Molloy (2002), Fast (2007), Olin-Scheller (2006), Smidt (1989).

ningskvaliteten när det gäller själva läsprocessen. De kriterier som utgjort granskningens underlag handlar om att *eleverna möter olika slags texter, texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå, lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten, eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen och varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms.*

Bedömningsunderlaget för kriteriet *eleverna möter olika slags texter* är att eleverna ska utveckla sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag, enligt kursplanen i svenska. I de naturorienterande ämnena ska eleverna, enligt kursplanens mål att uppnå i årskurs 5, ha inblick i olika sätt att göra naturen begriplig. Det innebär dels ett naturvetenskapligt sätt med dess systematiska observationer, experiment och teorier, dels det sätt som används i konst, skönlitteratur, myter och sagor.⁷ För att utveckla sin förmåga att förstå texter är det av stor vikt att eleven får möta olika slags texter, skrivna för olika syften.

För kriteriet *texterna väljs utifrån elevens utvecklingsnivå* utgår Skolinspektionens bedömning från att lärarna ska organisera och genomföra arbetet så att eleverna utvecklas efter sina förutsättningar. Samtidigt ska eleverna stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.⁸ I forskning framgår att texterna bör väljas efter elevens utvecklingsnivå d.v.s. även ge utrymme för mera krävande texter för att ge förutsättningar för utveckling.⁹

För kriterierna *lärarna förbereder läsning genom att ge eleven förförståelse till texten* och *eleverna bearbetar texter och kommunicerar kring texter i undervisningen* bedömer Skolinspektionen utifrån att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar förmågan att utnyttja olika möjligheter för att hämta information. De ska tillägna sig kunskap om mediernas språk och funktion samt utveckla sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap. Eleverna ska kunna anpassa läsningen och arbetet med texten till dess olika syften. Svenskämnet utvecklar tillsammans med andra ämnen i skolan elevernas kommunikationsförmåga, tänkande och kreativitet. Enligt läroplanen ska varje elev utveckla ett rikt och nyanserat språk. Skolan ansvarar för att varje elev behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt och uttrycka idéer och tankar i tal och skrift.¹⁰

Enligt kursplanen för de naturorienterande ämnena ska eleverna utveckla ett kritiskt och konstruktivt förhållningssätt till egna och andras resonemang med respekt och lyhördhet för andras ställningstaganden.¹¹

I forskning framkommer att arbetet med förförståelsen av en text ska hjälpa eleverna att förstå en text. Den är viktig för själva läsningen och även för den tankemässiga bear-

⁷ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

⁸ Lpo 94.

⁹ Se Vygotskij (2001), Appleyard (1990).

¹⁰ Lpo 94.

¹¹ Kursplanen för de naturorienterande ämnena.

betningen av texten. I arbetet med att skapa förförståelse är det också väsentligt att elevernas tidigare kunskaper och erfarenheter lyfts upp och att texten sätts in i ett meningsfullt sammanhang.¹²

När läraren/eleven ska läsa en ny text är det betydelsefullt att hon/han gör det på olika sätt; läsning för hela klassen, läsning i grupp/par, högläsning och tyst läsning. Högläsning är viktigt i klassrummen, både av lärare och av elever i smågrupper.¹³

Genom bearbetningen av texten ska eleven erhålla en djupare läsförståelse av texten, där elevens kunskaper och erfarenheter ska utvecklas och fördjupas. Bearbetningen rör både textens innehåll och struktur. I en bearbetning av textens innehåll bör utrymme ges för läraren och eleven att sammanfatta innehållet, identifiera budskapet, jämföra texten med andra texter, generalisera, förutse händelseförloppet och värdera texten. I en bearbetning av texters struktur ska eleven få en större medvetenhet om textens syfte, stil och mottagare.¹⁴

För att utveckla sin medvetenhet kring att det finns olika texttyper och olika sätt att läsa bör eleven ges möjlighet att möta olika texter och använda sig av olika lässtrategier. Det är även väsentligt att göra eleverna medvetna om olika texttypers kännetecken i form och språk samt att diskutera vad som är en god respektive mindre god text.¹⁵

Samtalet har stor betydelse för att utveckla förmågan att läsa. I ett textsamtal ges eleverna möjlighet att återberätta och beskriva innehållet, ställa frågor kring innehållet och göra förutsägelser om vad som kan hända. I samband med att de läser och samtalar om en text blir elevens tankar formulerade. I en språkmiljö som främjar läsutveckling är det centralt att det finns utrymme för olika uttrycksformer som exempelvis samtal, bildskapande och drama. De olika uttrycksformerna bör ge eleverna utrymme att på olika sätt uttrycka erfarenheter och åsikter om texters innehåll och därmed fördjupa sin textförståelse.¹⁶ Skrivandet är också en central del för att eleverna ska få uttrycka vad de tänker.¹⁷

I kriteriet *varje elevs kunskapsutveckling gällande läsning utvärderas och bedöms*, ingår att utgångspunkten för bedömningen av elevernas kunskapsutveckling i svenska och de naturorienterande ämnena är de mål och kriterier som fastställs i de nationella kursplanerna. Till stöd för bedömningen ska lärare även använda de nationella ämnesproven i svenska i årskurserna 3, 5 och 9. En dokumentation av elevens kunskapsutveckling i ämnet svenska och naturorienterande ämnen görs i elevens individuella utvecklingsplan med skriftliga omdömen. Denna ska ge information om hur långt eleven har kommit i sin utveckling i förhållande till de nationella målen och den lokala pedago-

¹² Se Reichenberg (2003) och (2008), Langer (1995), McCormick (1994).

¹³ Se Smidt (2004), Brink (2009), Kuyumcu (2004), Hedeboe (2002).

¹⁴ Se Keene - Zimmermann (1997), Torell red. (2002).

¹⁵ Se Ewald (2007).

¹⁶ Thorson "(2005), Dysthe (1996) Hultin (2009) och (2006).

¹⁷ Løkenstgard Hoe, (2002), Molloy (1996).

giska planeringen och lyfta fram elevens utvecklingsmöjligheter samt vara ett redskap för ett ökat ansvar för det egna lärandet.¹⁸

Skolans miljö och förutsättningar för undervisningen

För bedömningsområdet som behandlar skolans miljö och förutsättningar för undervisningen i svenska och naturorienterande ämnena fokuserar granskningen på tre kriterier. Den första handlar om att *skolans fysiska miljö stödjer läsprocessen*. Detta grundar sig övergripande på att rektorn, enligt författningarna, har det yttersta ansvaret för att en fysisk miljö utformas så att den stödjer elevernas inläring.¹⁹ Vidare beskriver forskning att i den fysiska miljön är faktorer som tillgång till olika slags texter, särskilda läsmiljöer och exponering av böcker av vikt. Vidare är tillgången till och användningen av ett bibliotek och bibliotekarier betydelsefull.²⁰

De två andra kriterierna handlar om att *skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen* och att *lärarna ges möjlighet till kompetensutveckling och samverkan med inriktning mot läsprocessen*. Enligt författningarna gäller att som pedagogisk ledare och chef för lärarna och övrig personal har rektorn det övergripande ansvaret för att verksamheten i sin helhet inriktas in på att nå de nationella målen. Rektorn har även ansvar för att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och till den lokala arbetsplanen. Rektorn har särskilt ansvar för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sina uppgifter. Skolans organisation ska ge förutsättningar för god undervisningskvalitet genom att lärarna har den kompetens som krävs, att det ges möjlighet till kompetensutveckling, tid för pedagogiska samtal m.m.²¹

¹⁸ 7 kap. 2 § grundskoleförförordningen.

¹⁹ Lpo 94

²⁰ Langer (2005), Limberg et al (2002), Rosenblatt (2002).

²¹ Lpo 94

Bilaga 2**Referenslista**

- Appleyard JA., (1990), *Becoming a Reader. The experience of fiction from childhood to adulthood.*
- Brink L., (2009), "Bättre läsning och bättre skrivande – men hur? Om grupprocesser och textrörlighet" i Jönsson K. (red), *Bygga broar och öppna dörrar . Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Brink L (2005), "Boksamtal under mellanåren" + "Välja bok" i Kåreland L., (red.), *Modig och stark eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola.*
- Brink L., (2000), *Försvunna bokslukare? Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner.*
- Bryman, A., (1997), *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning.*
- Dysthe O., (1996), *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära.*
- Ejlertsson G., (1996), *Enkäten i praktiken, en handbok i enkätmetodik.*
- Ewald A., (2007), *Läskulturer, elever och litteraturläsning i grundskolans mellanår.*
- Fast C., (2007), *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i mötet med skola och förskola.*
- Gustafsson, J-E. och Rosén, M., (2004), *Förändringar i läskompetens 1991-2001. Forskning i fokus, nr 22. Myndigheten för skolutveckling.*
- Hedeboe B. (2002) *Når vejret læser kalenderen... En systemisk funktionel genreanalyse av skrivepædagogiske forløp*
- Holme, Idar Magne – Solvang, Bernt Krohn (1991), *Forskningsmetodik, om kvalitative og kvantitative metoder.* Lund.
- Hultin E. (2009) *Det ovanliga i vanliga klassrumssamtal i Makt, mening motstånd. Litteraturundervisningens dilemman och möjligheter.*
- Hultin E. (2006) *"Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning"* Örebro Universitet.
- Jönsson K red.. (2009) *Att läsa, skriva och samtala om texter i förskola och skola.*
- Keene EO - Zimmermann S (1997) *Mosaic of Thought. Teaching Comprehension in a reader's workshop*
- Kursplaner och betygskriterier för grundskolan 2000
- Kuyumcu E. (2004) *Genrer och stämmor i skolans språkutvecklande arbete" i Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*
- Langer J. (2005) *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*
- Liberg C., (2009), "Svenska elevers läsförmåga" i *Perspektiv på läsning, Svenskläraryöreningens årskrift 2009.*

- Liberg C., (2006), "Elever som textresurser i mötet med skriftspråkliga textvärldar" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.
- Liberg C., (1996), "Läsförståelse" i Gisela Håkansson& Ulrika Nettelbladt red. *Språkförståelse. Rapport från ASLAS höstsymposium Lund 9-11 november 1996*
- Liberg C., (1993), *Hur barn lär sig läsa och skriva*.
- Limberg L., (2002), *Informationssökning och lärande 2002*.
- Lpo 94, *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna*.
- Løkensgard Hoel T., (2002), *Skriva och samtala*.
- Malmgren LG., (1997), *Åtta läsare på mellanstadiet. Litteraturläsning i ett utvecklingsperspektiv*.
- McCormick K., (1994), *The culture of reading and the teaching of English*.
- Molloy G., (2002), *Läraren, Litteraturen, Eleven. En studie om läsning av skönlitteratur på högstadiet*.
- Olin-Scheller K., (2006), *Mellan Dante och Big brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar*.
- Rosenblatt L., (2002), *Litteraturläsning som utforskning och upptäcktsresa*
- Samtalsgenrer i gymnasieskolans litteraturundervisning. En ämnesdidaktisk studie. Örebro Universitet* (2006).
- Skolverket (2008), *Språket på väg. Ett diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans åk 6-9*.
- Skolverket (2007), *Vad händer med läsningen? En kunskapsöversikt om läsundervisningen i Sverige 1995-2007. Rapport nr 304*.
- Skolverket (2007), *Pirls 2006. Läsförståelse hos elever i årskurs 4 – i Sverige och i världen. Rapport nr 305*.
- Skolverket (2006), *Med fokus på läsförståelse. En analys av skillnader och likheter mellan internationella jämförande studier och nationella kursplaner. Skolverkets aktuella analyser*.
- Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Rapport nr 250 och 251*.
- Skolverket (1998), *Läs- och skrivprocessen som ett led i undervisningen. Nationella kvalitetsgranskningar*.
- Smidt J., (2004), *Sjanger og stemmer i norskrommet*.
- Smidt J., (1989), *Seks lesere på skolen. Hva de søkte, hva de fant*.
- SOU 1997:108 (1997) *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter*.
- Thorsson S., (2005), *Den dubbla receptionen: om litteratursamtal mellan elever och deras svensklärare*.
- Torell Ö. (red.), *Hur gör man en litteraturläsare? Om skolans litteraturundervisning i Sverige, Ryssland och Finland 2002*.

Regeringsbeslut U97/4444/S. Regeringens uppdrag till Statens skolverk angående nationella kvalitetsgranskningar år 1998.

Reichenberg M., (2008), *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*.

Reichenberg M., (2006), "Att läsa mellan och bortom raderna" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.

Reichenberg M., (2000), *Röst och kausalitet i lärobokstexter: en studie av elevers förståelse av olika textversioner*

Vygotskij L.S., (1934/2001), *Tänkande och språk*.

Wiksten Folkeryd J. - af Geijerstam Å. - Edling A., (2006 A) "Textrörlighet – hur elever talar om egna och andras texter" i Bjar L., (red.), *Det hänger på språket*.